

הייתי מעפיל ב'אקסודוס'

נח קליגר

נח

10/4



תי למארסיי בתחילת תודש יוני 1947. ליתר דיוק, הגעתי למקום קטן ששמו קאיול, כמרחק-מה מעיר- ל הצרפתית הגדולה. בניין עתיק גדול, טירה למעשה, בתוך גן ענק, הפך למחנה-מעבר ליהודים יעזו ממחנות שארית-הפליטה בגרמניה ואוסטריה, כדי לעלות על הספינות של ה'הגנה' שניסו לפרוץ המצור הימי ששמו הבריטים על ארץ-ישראל.

שנתיים אחרי ששוחרתי ממחנות-ההשמדה של הגרמנים, רציתי גם אני, כפעיל ציוני, לעלות ארצה. מחנות-המעבר, בולם באזור מארסיי, נהלו בידי שליחים של 'הבריחה', כפי שקראו אז למוסד שטיפל ייה ה'בלתי חוקית', כנוסח הבריטים, לארץ-ישראל. מנהל קאיול היה גבר חסון, בלונדי, חייבן ובעל חזק, חיים קינצלר שמו. כאשר גבר והלך זרם המעפילים שהגיעו למחנות והיה צורך לפתוח אגף נוסף ויל, מינה אותי קינצלר לאחראי לאותו אגף והפכתי אפוא גם אני ל'מאכער'.

יחרי שהגיעו כל אותם המעפילים שתכננו להפליג ורובזו במחנות, נפתח 'מיבצע העפלה', אשר היה ד להסתתים, כמובן בניגוד למתוכנן, רק בעבור שמונה שבועות.

אך את כל אלה לא ידענו, במובן, כאשר יצאנו בשירה ענקית של משאיות, כלילה שבין 9 ל-10 ביולי 1, לנמל קט, ממנו עמרנו להפליג. כיליד צרפח ודובר השפה נבחרתי, כמובן, לשבח בתא הנהג של עזית הראשונה.

אשר הגענו עם שחר ה-10 ביולי 1947 במשאיות הכבדות לעיר הקטנה קט, עיקר דאגתנו היתה למצוא ס בספינה בעלת המיבנה הבלתי-שיגרת, שדומה היה קאיול אינה מסוגלת לשוט אפילו שעה אחת הפתוח.

אך 'פרזידנט וורפילד' שטה בים לא שעה ולא יום. היא חצתה את הים התיכון כמשך שמונה ימים, זה לחופי ארץ-ישראל, ניסתה לבצע את המשימה אשר נקבעה לה, ומעל סיפונה ניהלו נוסעיה קרב- ס עיקש עם החיילים שעל אוניווח הציי-המלחמתי של הוד-מלכותו.

וציאות היתה גרועה מכל דמיון

זה של 'פרזידנט וורפילד' נסתיימה, אומנם, בנמל-חיפה כ-18 ביולי 1947, אך דרכם של אלפי צפילים שעל סיפונה הגיעה לקצה רק 47 ימים אחרי שהחלה.

'פרזידנט וורפילד' שהפליגה כעבר על הנהרות והאגמים הגדולים בארצות-הברית ולא נכנתה לים- זוח, שירתה את שולחיה בשמה המקורי רק במשך שישה ימים. בשלב האחרון של ההפלגה זכתה לשם ש שניתן לה על-ידי מפקדת ה'הגנה': 'אקסודוס'.

למרות שהספינה שטה בשמה זה רק במשך יומיים ואחרי שנגררה לתוך נמל-חיפה העכירו הבריטים את פיליה לשלוש אוניות-בלא, אשר על סיפונן החלו המעפילים באודיסיאה הכלת-נשכחת שלהם — אין עט איש הזוכר את שמותיהן של אותן אוניות. ההיסטוריה מדברת על האודיסיאה, על המאבק, על

הייתי מעפיל ב'אקסודוס'

הגבורה וגם על הניצחון של אנשי 'אקסודוס'. ספק אם אפילו המעפילים עצמם עריין זוכרים, כי מחיפה הפליגו חזרה לביוון אירופה על האניווח: 'אושן וויגור', 'דאנימיד פארק', ו'אמפייר רייול'.

כ-10 ביולי 1947 החל מסעם של 4800* הפליטים היהודים לארץ-ישראל. הייתי למעפיל הראשון שהבחין ב'פרזידנט וורפילד'. נדהמתי. המציאות היתה גרועה מכל דמיון: ספינה צרה וגבוהה, בעלת שלושה סיפונים ומיפלסטי-עץ, אשר נראתה כחלום-בלהות לכל מי שכבר ראה אונייה מפליגה בימים. פניחי לחיים קינצלר, שניצב לידי: 'זוהי הספינה?'. חיים חיך ואישר. 'אל דאגה, היא תגיע בשלום'; היא רק נראית כמפלצת, אך היא ספינה טובה וחזקה.

חיים צדק. כפי שהתברר לנו חיש מהר, היתה הספינה כהחלט טובה וחזקה ועמדה במיבחנום אשר יפות, גדולות ותזקות ממנה היו נבועות להם.

אנשי 'הבריחה' דירבנו אותנו לעלות מהר ככל האפשר על הספינה, שנשאה את דגל הונדרואס. 'מהר, מהר, אין זמן', צעקו שוב ושוב. רק לאחד זמן נודע לי, כי למעשה ניהלנו מרוץ נגד הזמן. שבן שלטונות לונדרון לחצו על שלטונות פאריז שלא להתיר לספינה להפליג. הבריטים, אשר זומן ניסו להשפיע על הצרפתים, שבאותם הימים גילו הבנה ואפילו אהדה גלויה למפעל הציוני על כל צורותיו, הצליחו סוף-סוף במשימה זו. 'לא נוכל עוד להתעלם מהפלגה של ספינה עם מעפילים לעבר חופי ארץ-ישראל ולסייע לבם בכך לפעול נגד החוקים והאינטרסים של בריטניה, שהיא הרי בעלת-ברית שלנו', הסבירו נציגי פאריז לשליחי היישוב העברי. עם זאת רמזו הדרגים האזוריים, כי 'עצמו עין' במשך מספר שעות נוספות, כדי לאפשר לספינה, שבכר היתה מוכנה, לצאת לדרכה. זו היתה הסיבה למרוץ נגד הזמן ולעצבנות בקרב הממונים על ההפלגה.

אך לעצבנותם היתה יותר מסיבה אחת. זה התחיל עם העובדה, שמספר ימים לפני המועד המשוער של ההפלגה הבריז ארגון נהגי המשאיות באזור בושי-די-רון, הוא אזור מארסיי והסביבה, על שכיחה כללית. ועד השוכתים אף פיזר נקודות-ביקורת מאוכלסות באנשי בכישי האזור כולו, כדי למנוע כל תנועה של משאיות. אנשי 'הבריחה' נאלצו לנהל שיחות ארוכות עם מנהיגי השוכתים, עד שהשיגו אישור מיוחד לשירה. אני, כדובר צרפתי, ישבתי בתא המשאית שהוליכה את השירה לסט, כדי שאוכל, בהתאם הצורך, להציג את האישור ולהסביר למשמרות השוכתים את מטרת הנסיעה שלנו.

הצרפתים שיחקו את המשחק

בנמל סט עצמו ערכו שלטונות צרפת ביקורת אשרות, שכן על-פי הגירסה הרשמית עמדה הספינה, המניפה את דגל הונדרואס, להפליג בשעל סיפונה מהגרים — לקולומביה. כל מעפיל צויד, אפוא, ב'אשרה' לקולומביה, תתומה בחוק. מיותר להדגיש, כי את הטפסים הבינונו בעצמנו, בימים שקדמו להפלגה, ומילאנו אותם בשמות כיר הרמיון הטובה עלינו, מתיאודור הרצל והיינריך היינה ועד לדיגמונד פרויד, משרה ברנהארד ועד למרלן דיטריך — הכל נמצאו ב'אשרות' שלנו.

קציני הגבול הצרפתים 'שיחקו את המשחק' בחיך, בקרו בכיכול את זהות הנוסע ואת ה'אשרה' ואיפשרו לו לעלות על הספינה. זכור לי מקרה מברד במיוחד, כאשר נערה חמודה ודקת-גזירה הציגה בפני

* בדור-בלל מקובל שב'אקסודוס' היו 4500 מעפילים, ואין הרב נכון, כנמל סט עלו אליה 4800, כ-300 נשארו בנמל חיפה. לאחר הקרב עם חיילי הקומאנדו הבריטי (פציעים, חולים וכו') ושאר ה-4500 המשיכו כדרכם. לצרפת ולגרמניה, והם שעמדו כחלקו האחרון של המאבק.

הייתי מעפיל באקסודוס

אירוע שאותו יזכרו כל מעפילי הספינה היה הרגע שבו הורד דגל הונדוראס והועלה הדגל של התנועה הציונית עם מגן-הדוד. כששלני צידי הסיפון העליון מתגלים השלטים ועליהם השם החדש: 'ציאת אירופה חש"ז-1947. אקסודוס'.

אותו רגע ידעו הכל, כי אינם עוד הפקר וכי הם משתייכים לתנועה אשר ממנה חצמח המדינה העצמאית של העם היהודי: כי מתקרבת שעת-האמת של הספינה, וכי בעוד זמן קצר יהיה עליהם לקחח חלק במיבצע שתוכנן בקפדנות ואשר נועד להביאם אל חופי-הארץ, ולא אל מחנות-המעצר בקפריסין.

מטר של קופסאות שימורים ותפוחי-אדמה

מיפקדת ה'הגנה' וקמה תכנית, שלפיה היה סיכוי רב כי אמנם יצליחו מעפילי 'אקסודוס' להערים על הבריטים ולנחות בחוף ארץ-ישראל. התכנית היתה מבוססת על מספר נקודות עיקריות: על המהירות האמיתית של הספינה, כי האקסודוס' ששטה במהירות של 10-12 קשר, יכלה למעשה לפתח מהירות גדולה בהרבה, של כ-18-20 קשר. ההנחה היתה, כי בהגיעה לגבול המים הטריטוריאליים, כלומר, שלושה מילין מהחוף, תפתח כוהרירה מקסימאלית, דבר שיפתיע את האוניות הבריטיות שהתרכזו מאחוריה כימים האחרונים להפלגה. כך תוכל הספינה להרוויח מאות מטרים ויותר, עד ששוב יתקרבו אליה האוניות הבריטיות. כאמצעי הגנה נגר פצצות הגז המרמיע, הוכנו רשתות ענק, שאותן עמדו למתוח על כל פתחי הספינה ועל הסיפונים. כמו כן הוכנו עשרות מוטוח ארוכים, אשר בעזרתם עמדו להרוף את האוניות הבריטיות ולמנוע את וינוקם של חיילי הקומאנדו שעל סיפונהן, גם סילוני-מים ושמן הוכנו לצורך זה, כשכל ההכנות נעשות במחתרת בשעות הלילה, כדי לא להסגיד את התכנית מוקדם מדי. מקרב המעפילים נבחרו כמה מאות צעירים, והם חולקו ל'פלוגות קרביות'. כל אחת קיבלה את ההוראות והחלק שלה בכיבוע התכנית.

הכל היה מוכן לשעת האפס. כולנו סברנו כי נצליח במשימה. גם העוכדה שהספינה, כספינת אגמים, היתה שטוחה מאוד ויכלה לעלות כמעט על החוף עצמו, בניגוד לאוניות-המלחמה של הבריטים, הידוחה גורם חשוב.

יוסי המפקד ואייק הקפטיין וכן יתר אנשי ההגנה והצוות, כינייהם גר (מיכה פרי), עזריאל (עינב) וסימה (שמולקר), היו מתוחים ועצבניים לקראת שעת האפס. שוב ושוב בדקו הכל ודאגו לכל פרט.

הגיע הלילה שבין 17 ל-18 ביולי. לפני עלות השחר עמדנו להגיע למים הטריטוריאליים של ארץ-ישראל — הרגע שציפינו לו בדריכות. אלא שגם לבריטים היתה תכנית והם פתחו במפתיע ב'מיבצע סילווד' (כפי שכינו את המבצע שתוכנן סביב הספינה שלנו). כ-2.00 אחרי-חצות לערך, התקיפו אותנו אוניותיהם, ששטו גם הן ללא אהדות, כחסות החשיכה. עד מטרים ספורים מהספינה, ולפתע האירו ודקדקי ענק את הסיפונים שלנו. 'עצרו את הספינה! אחם כמים הטריטוריאליים של בריטניה הגדולה', בקע קול מתוך הקגאפון.

עמדנו אותו רגע על גשר הפיקוד, המפקדים, ראשי הצוות וגם אנכי, באחד האחרים ל'פלוגות הלחימה'. * נדהמנו ממש. קפאנו במקום. אייק התאווש ראשון והתחיל צועק: 'לא נכון, שקר: אנתנו

* 'פלוגות לחימה' היו מרכבות מעפילים צעירים, לרוב חברי תנועת הנוער השונות, וכן יוצאי צפון-אפריקה ואירופה המערבית. אחד הדרכו על ידי השליחים במשך שעות רבות מדי יום כמה המפלגה. הפקידים של אותם 'לוחמים' היה להפעיל את כל האביזרים, שעליהם כבר סיפרתי, שתוכננו כמגמה לפטע את נסיונות הפלישה לספינה של החיילים הבריטים.



ית 'אקסודוס' — כקריקטורה בעיתון צרפתי

קציין בודק את 'טופס האשרה' שבידיה ועליו חמונתו של... יהודי קשיש מזוקן. הקציין הכיט בחמונה ובנערה ופסק: 'ס'ה פ'אן' — כסדר גמור.

עתה היינו מוכנים להפלגה, אלא שתקלה חמורה עיכבה אותנו. התברר כי הנווט שהיה צריך להוביל את הספינה אל מחוץ לנמל — לא הופיע. זמן רב כוזבו בחיפושים אחרי האיש, אך הכל היה לשווא ומועד ההסגר עלינו קרב והלך. כמצב זה פקד מפקד הספינה. אמנון (שמו האמיתי יוסי המכורגד, היום הראל) על אייק, רכ'החובל שלנו. להוציא את הספינה בכוחות עצמו. רק מי שמכין בספנות יכול לתאר לעצמו את גודל מביצעו של אייק, אשר הצליח להוציא בתשיכה, אל לב ים. ספינה מחוץ נמל, שבו היה לראשונה בחייו. אך לא היה זה המיבצע הנריד האחרון של אייק (יצחק אהרנובוץ, היום ארן) שהיה אז בן 23 ונראה באילו בן 16.

עובדה זו, אגב, הדאיגה אותו מאוד וגם הפריעה לו. כדי להוכיח לכל כי אוהו נער צנום, כעל פני התינוק, שהסתובב כמכנסיים קצרים, כשגופו העליון חשוף, הוא אמנס 'השליט אחרי אלוהים', נאלץ לחבוש את כובע רכ'החובל — וגם אז היה לו קשה לשכנע. כמישור אחד. לפחות, הוכיח אייק בגרות ו'נהלים' של זאביים ותיק. הוא קילל, השתולל, צרח. אך הכל ידעו כי לפנייהם אדם חכיב, ישר, אמין, מסוד ומוכן לכל קרבן, כדי לדאוג למעפילים 'שלו' וכדי למלא את התפקיד ואת השליחות.

זאת ידעו והעריכו, כמוכן, גם 38 אנשי הצוות שלנו. כולס צעירים יהודים-אמריקנים. שהתנדבו למשימה. כולס — פרט לאחד. הוא ג'ון גראל, כומר פרוטסטנטי. אשר ראה בעודה לעס היהודי שליחות עליונה וצרי-השמים. אומץ-הלב, רות-ההקרבה והיעילות של אנשי הצוות היו עילאיים, והרות ששרדה על סיפון 'פרוידנט וורפילד' היתה נפלאה.

חיש מהר התברר, כי הספינה בעלת המשקל המועט (כ-1800 טונות) היתה בעלת קיבולת גדולה מאוד וכי הכל הצליחו 'להסתדר' בה. כד בכד למרנו מהר, כי הבריטים עמדו על כוונתנו האמיתית מהרגע הראשון: מיד עם צאתנו מהנמל 'נדבקה' אלינו משחתת בריטית.

זק של 20 מילין מהתוף. אך ברור ששום דבר לא עזר. הבריטים התכוננו להנחית חיילי קומאנדו על נה שלנו. בלית ברירה נתן אייק את הפקודה לפתוח בכל המהירות, למרות שהיה ברור שכבר התמצנו ורם ההפתעה, הן של המהירות והן של מערך ההגנה שלנו. אנשי הפלוגות שלנו אפילו לא היו עור ומותחים.

חיה פצועה, תוך הפעלת הצופרים שלה, פתחה הספינה שלנו כדהירתה לכיוון התוף. שהיה עריין למדי. המהירות אמנם הפחיעה את כלי-השיט השונים של הצי הבריטי, ואלה הצליחו להרכיב אותנו: עבור זמן-מה. בינתיים עלו מבטן הספינה רבים מאנשי 'פלוגות הלחימה' שלנו, וכאשר התקרבו שתי זרות משני צידי 'אקסודוס', התפתח קרב עיקש, כשאנו הורפים שוב ושוב את נסיונות אנשי הקומאנדו; מגשר הפיקוד שלהם לסיפון העליון שלנו. הרפנו כאלות, במרות, במטר של קופסאות-שימורים צים שונים, כתפוחי-ארמה, ולבסוף גם כיריים. כל אלה תוך דהירה מטורפת של כלי-השיט. כאשר זו הבריטים לדעת, כי לא יצליחו להנחית כוח על הספינה בגלל התקיפה הראשון, שינו את השיטה. שתי שחתות התרחקו מעט הצידה כדי לשוב לפתח תוך תיאום מלא כשהן מנסות לרמוס ביניהן את הספינה זו. פעמים אחדות עשו זאת כמגמה ברורה לגרום נזק רב ואף להביא לטביעתה של 'אקסודוס'. כבטן הספינה פרצה כהלה בקרב הנשים והילדים. אך דאה זה פלא, הספינה המזורה נתגלתה גם כספינה זה. היא עמרה במהלומות ובמעט שלא ניזוקה.

שוב חידשו הבריטים את נסיונות ההנחתה. שוב נהרפו. ואז ניתנה הפקודה לפתוח עלינו באש. זו הייתה ציית במאבק שנמשך כבר למעלה משעתיים. ואשר בו. למרבה הפלא. היתה ידנו כהחלט על העליונה.

ניר שהיתה כזה קרובה — וכה רחוקה

ז. האש נאלצנו לסגת במקומות שונים, ודאשוני הבריטים הצליחו לזנק על הסיפון שלנו. אך הקרב טרם תיים. בהתקפת-נגד ובקרבנות פנים-אל-פנים הצלתנו לזרוק חיילים, שתגרו תגור קרבי מלא, אל תוך ז. בין האוניות הרוהרות. אך המאבק לא היה שקול. שוב נחתו אנשי קומאנדו על הספינה, והפעם ליטו להשתלט על ההגה.

בקרב סביב לתא זה נהרג הקצין הראשון שלנו, פיל פדגשטיין, הבחור הגינג'י מפרוקלין, החביב אהוב על הכל.

אט-אט שכך הקרב. יוסי החליט כי אין עוד כל סיכוי ובל טעם להמשיך בו. אייק, לעומתו, דצה ומשיך וטען, כי עדיין נובל להגיע אל התוף. אך יוסי לא שוכנע, למרות השתוללות ה'קפטין'. ארבע שעות נלחמנו בחיילי-הקומאנדו של הצי הבריטי, החמושים מכף רגל ועד ראש. נלחמנו בידיים. יבע שעות של קרב-דמים, של גילוי גבורה ואומץ עילאיים. קרב שנכנס להיסטוריה, כי היה זה הקרב ניקש, האכזר והממושך ביותר שניהלו אי פעם מעפילים כלכיים נגד חיילי הוד-מלכותו, ועד לעצם היום יה עוד מספרים על אותן שעות, גם בחוגים של ותיקי ההפעלה וגם כמיפגשים של ותיקי הצי המלחמתי ל בריטניה.

ארבעה הרוגים היו לנו, ביניהם אשה ונער. גם פצועים רבים. אכידות הבריטים בנפש נאמדים בלפתוח ויסר אנשים.

בינתיים עלה השחר וכשהספינה, בפיקוד בריטי, עושה דרכה אט-אט לעבר נמל-חיפה, הבחנו בכל וצמת הכוח הימי ששיגרה ממשלת לונדון נגד ספינת המעפילים. אוניית-הדגל של אותה כוח לא הייתה

אחרת מאשר המשחתת 'אג'אקס', אחת האוניות שהשתתפה בקרב-הניצחון נגד הסיירת הגרמנית 'צ'רף פוך' שפיי, בכניסה לנמל של בירת אורוגוואי, מונטווידאו, ב-1940. אחת האוניות המפורסמות ביותר של צי הוד-מלכותו.

מי שהיה על סיפון 'אקסודוס' עם בוקר ה-18 ביולי 1947, לא ישכת לעולם את הכניסה לנמל-חיפה. עמדנו על הסיפונים, עייפים, סחוטים, מלוכלכים ולפנינו העיר וכחיה הלכנים כמורדות הכרמל. העיר שהיתה כה קרובה — וכה רחוקה מאיתנו. ולפתע, מבלי שאיש ייזום זאת, פרצנו כולנו בשירת 'התקווה' אדירה. ההמון שנרתק בגדרות סביב לשטח הנמל, התל מיר שד עמנו. החיילים הבריטים עמדו קפואים ונדהמים מעוצמת השירה הספונטאנית.

על-פי פקודת הבריטים, הודדנו מהספינה והועלינו על שלוש אוניות-כלא שהמתינו כנמל. בחלק הקדמי של כל אחת מאותן האוניות היתה מיכלאה גדולה למספר מאות אנשים, ואילו מאות אחרים הוכנסו לשני אולמות בבטן האונייה. הבריטים תילקו עלונים ובהם הוסבר, כי פני האוניות לקפריסין. אלא שזו הייתה הודעת שקר. ממשלת לונדון, שחיפשה דרך לבלום ולהטל לחלוטין את העלייה הבלתי-חוקית, החליטה כי הספינה שלנו תשמש לה אמצעי להכניח זו. שלא ככל הספינות שקדמו לנו, הותלט כי 'אקסודוס' תחזור לנמל שממנו הפליגה, כלומר, לצרפת. כשיטה זו, כך סברו הבריטים, לא יהיה עוד טעם לרכוש ספינות ולשלחן עם מעפילים ל'טיולי' הלך ושוב בים-התיכון. הבריטים חישובו נכון, כי 'ההגנה' לא תוכל עוד להמשיך כך בעלייה או בניסיון לעלייה.

או המוות — או ארץ-ישראל

אלא שהבריטים לא הביאו כחשבון את דוח ההקרבה והתרשייה של אנשי שאריית-הפליטה שעל שלוש אוניות-הכלא. כאשר שמענו, מפיו של רב-החובל של 'אמפייר רייול', שאומנם פנינו לא לקפריסין אלא לצרפת, פתחנו באופן ספונטאני בשביתת-דעב. גר, כלומר מיכה פרי, וסימה שהיו עמנו (כל היתר, לדבות יוסי ואייק, הסתתרו במקומות השונים שהוכנו במיוחד לאפשרות זו על 'אקסודוס' והגיעו חזרה לארץ-ישראל; בעוד שגד וסימה תכננו לשוב מקפריסין), כינסו את שלושת האמריקנים מהצוות שהיו על האונייה ואותי כנספת לצוות ההתייעצות רחופה. החלטנו, כי הדרך היחידה לסכל את תכנית ממשלת לונדון, הוא לסרב לרדת מהאונייה בנמל צרפתי. 'או ארץ-ישראל — או מוות על האונייה'. קבענו כסיסמה. כאשר ברקנו את הלך הרוחות בקרב המעפילים, נדהמנו: הכל תמכו כסיסמה זו. 'לא נרד בצרפת', החליטו. 'מוטב למות כאן, כדי להכטיח עלייה חופשית'. קבעו.

רק מי שהיה עם אותם המעפילים, ניצולי השואה, למורי הסבל והאימים, יכול להבין את גודל ההקרבה שלהם.

עדיין נותרה בעיה כיצד להודיע לשתי האוניות הנוספות על ההחלטה שלא לרדת בצרפת. לא על 'אושן ויגור' ולא על 'ראנימיד פארק' היו שליחי 'ההגנה' ולא יכולנו, אפוא, לדעת מה יחשבו המעפילים וכיצד ינהגו. האפשרות היחידה להתקשרות עם אחת האוניות, ששטו במרחק של כ-1500 מטרים מאחודינו, היתה כאמצעות אדם, אשר יוכל כביכול לים ובמקום לשוב אל אונייתו, כאילו מתוך אויבן חושים, ייצא בשתייה אל אחת האוניות שמאחורינו. כך, לפתות, יידעו שתיים מתוך שלוש האוניות, את אשר הותלט. וכך היה. אחד הנוסעים 'נפלי' לים והגיע קרוב מאוד ל'אושן ויגור'. אלא שהבריטים תפשו כנראה את העניין. הם הורו לאונייה שלא לאסוף את השחיין שלנו, אשר נשאר בים הפתוח כ-45 דקות ונמשה

כרלטן כבר הוכנו מכונות יריה

זכנות לבואם של המעפילים; גם בהמבורג מתכוננים; הנציב יסע לאנגליה לדיון על הגירוש

רשמית שפורסמה בלונדון ובירושלים על גודל מעפילי "יציאת אירופה תש"ז" נאמר -

עפילים ישולחו לגרמניה

ידו בצרפת עד מחר ב-6; הממשלה מציעה לסוכנות לשגר שליח כדי לשכנעם לרדת; - וכנות דוחה בתוקף הצעה זו; - הממשלה תלחם בכל האמצעים בעלייה הבלתי-חוקית

העלאת אנשי "יציאת-אירופה" לחוף הגרמני נדחתה - בגלל הערפל

ידיים את מנהיגי המעפילים מן האניות

פגנות מחאה במחנות העקורים: נוקטו אמצעי בטחון גם באנגליה

עפילים מובלים לחיפה

התנגשות דמים בחופי רפיח
זרות פצועים הממשלה מאשימה את העולים בשמוש בגז מדמיע ובנשק
נעשות ההכנות לגירוש פנתה הנהלת הסוכנות ומפקדת ה"הגנה" ליריד ועדת החקירה

כתורות ראשיות - מן העמדים הראשונים של עתוננים מתקופת ההעפלה

באפיסת-כוחות עליידי שולת-מוקשים. על סיפון 'מרמייד' (נימפת הגלים) עשה ב-24 שעות והוחזר בלביים, אל האימפיר רייוול. המבצע הנועז היה אפוא לשווא.

אך כפי שהתברר כעבור ימים אחדים, לא היה לנו ממה לחשוש. גם ללא הדרכה מצד אנשי ה"הגנה" הגיעו המעפילים משתי האוניות האחרות לאותה החלטה בדיוק: לא נרדף. כפי שאמר ירידנו מרכזי רוזמן, מנהיג המעפילים על סיפון 'ראנימיד פארק': 'כולנו חשנו אותו דבר'.

לא ידענו, כמובן, כי האודיסיאה של מעפילי 'אקסודוס' הפכה בינתיים לאירוע מספר אחד בעולם כולו, וכי מיליוני אנשים עקבו, באמצעות הרדיו והעיתונים (עדיין לא היתה טלוויזיה), אחרי דרכנו לצרפת. כאשר הגענו לקרבת חופי צרפת ב-31 ביולי 1947 (אני זוכר זאת גם משום שהיה זה יום הולדתי ה-21), התברר לבריטים, כי שלטונות פאריז סירבו, לפי שעה, להתיר את כניסת האוניות לחתום המים הטריטוריאליים שלהם. 'קודם נשאל את האנשים שעל האוניות', קבעו. ובך עשו. על סיפון האוניות, שעגנו על גבול שלוש המילין, ליד הנמל הקטן פורט דה-בוק, בקרבת מארסיי, עלתה משלחת צרפתית אשר בראשה עמד פול קולברי, המשנה למרשל מחוז בוש-דרון, ואנדריי בלימל, ראש לשכתו של ראש

ממשלת פאריז דאז, היהודי הסוציאליסט ליאון בלום. 'צרפת מוכנה לארח ולקלוט אתכם; לתת לכם את כל הזכויות', אמרו, 'אך היא לא תכריח איש לרדת. האם אתם רוצים לרדת? הלאו' האדיר של כולם הדהים אף את המכובדים הצרפתים ודמעות זלגו מעיניהם, כאשר פתחנו בשירת 'התקווה' ארירה.

אותה חמונה בדיוק חזרה על עצמה גם על סיפונין של שתי הספינות הנוספות. המעפילים דחו, באדיבות ותוך הכעת תודה אך בתקיפות רבה, על הסף את ההזמנה הנוכחית של שלטונות צרפת. 'אנו מעדיפים למות על הספינות הללו', הודיעו.

דברים אלו זכו, כמובן, לבחירות שמנות ביותר בכל עיתוני העולם, ומעפילי 'אקסודוס' הפכו ממש לגיבורים נערצים בכל מקום ומקום.

כמשך למעלה משלושה שבועות ניסו הבריטים לשכנע אותנו, הם החזיקו אותנו כבטן האוניות העשויות פלדה וברזל, בחום לוחט (היה זה חודש אוגוסט החם ביותר בתולדות האזור), לעתים כחוסר מים ומזון, כתנאי צפיפות אימים, תוך חקווה כי בכל זאת ניכנע.

כאשר נוכחו לדעת, כי כל מאמציהם עלו בתוהו וכי אפילו נשים הרות סירכו לרדת (בסך הכל נשרו כמה עשרות אנשים), וגם לאור העובדה שבעולם פרצה סערה אנטי-בריטית אדירה, החליטו שלטונות לונדון להעביר אותנו למחנות הפליטים אשר באזור שליטתם בגרמניה. כך ניסו, לפחות, להציל חלק מיוקרתם ולא להיכנע לדרישתנו לעלייה מיידית לארץ-ישראל.

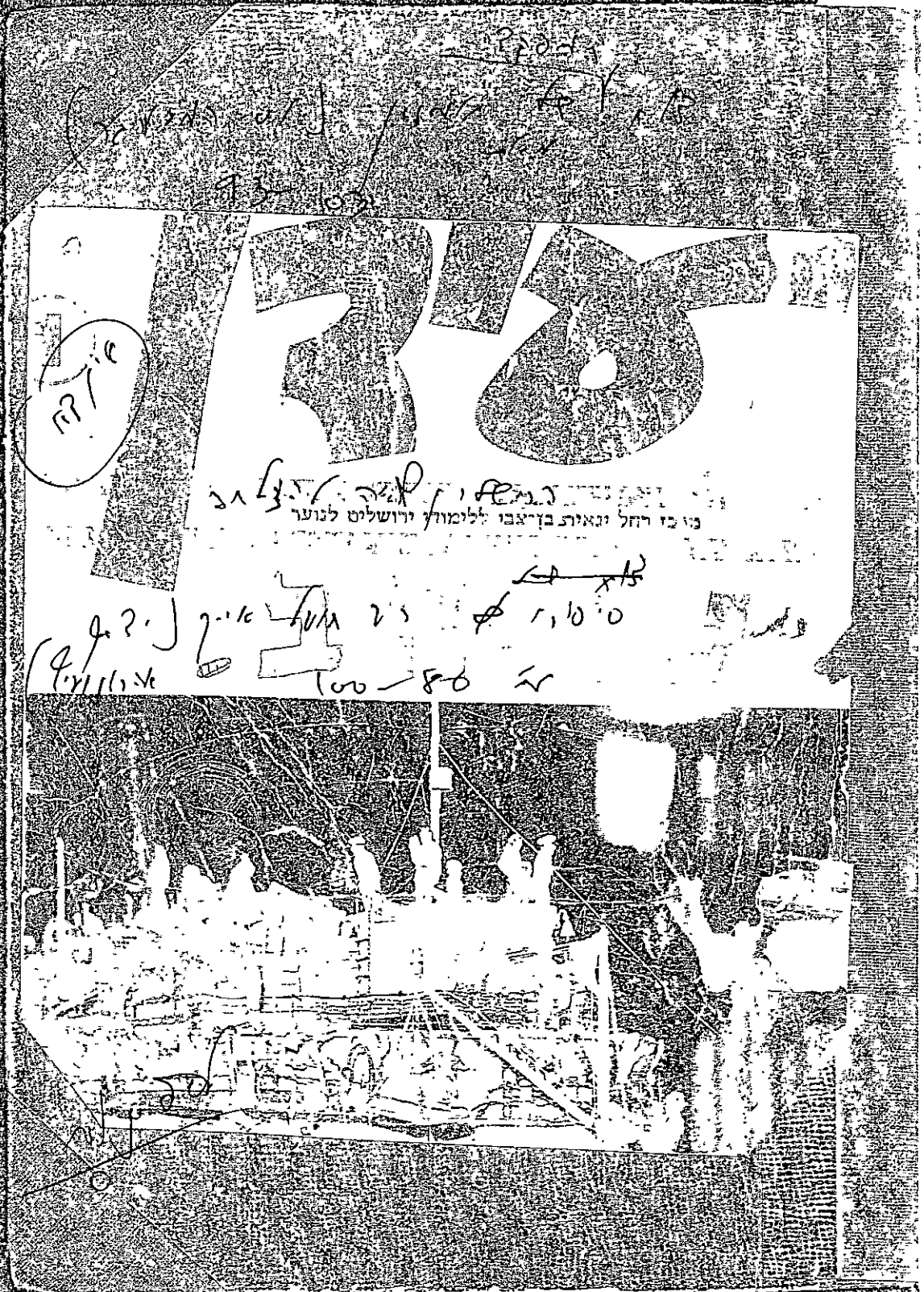
בתוך ארבעה ימים הורדו, בכוח הזרוע ממש עליידי חיילי בריטניה כל מעפילי 'אקסודוס' ליד הנמל הגרמני קיל.

'מיבצע פינור' זה לא היה חלק כלל וכלל. כל אחר מהמעפילים, גברים, נשים וטף, התנגד התנגדות פיזית ממש להורדתו מהספינה, והמפקדה הבריטית נאלצה לגייס גדודי חיילים כדי להשלים את 'המיבצע', אשר זכה גם הוא להבלטה גדולה בעיתונות ובתחנות הרדיו של העולם ועורר עוד יותר את זעם דעת הקהל נגד לונדון ואת התמיכה במאבקו של העם היהודי.

כבך נסתיימה האודיסיאה של 'אקסודוס' אשר כל מעפיליה שבו, אגב, כעבור זמן קצר לארץ-ישראל. מעפילי הספינה הלוחמת גברו על מזימות האימפריה הבריטית וסיכלו את נסיון הממשלה הבריטית לחסל את העלייה לארץ-ישראל.

יותר מזה: אין זה סוד כי עמידתם האיתנה והגאה ובן כל פעולות בריטניה הפסולות היוו גורם חשוב בהתלטת האו"ם על תלוקת ארץ-ישראל והקמתה של המדינה היהודית.

23-625-13 265 2150 1/1 פלג



137
 המחלקה לשירות
 100-80
 15x15
 4.2.1

אתה צריך להישאר על יצועו עד הבוקר. רק בבוקר, לאחר שעלינו על הסיפון, נודע לנו מה קרה במשך הלילה...

נח קליגר: "הנער הזה הוא הקפטן?"

השיחה עם נח קליגר התנהלה במקום עבודתו, כמערכת העיתון "ידיעות אחרונות" כתל-אביב. סביבנו הלכו אנשים הלוך ושוב, בידיהם גיליונות נייר, ומן החדרים מסביב עלה רעש מכונות בתיכה. כדי להתגבר על הרעש הזה היינו אנוסים להרים את קולנו מפעם לפעם. שלא כמו בשיחות עם מעפילים אחרים, פרצנו מפעם לפעם בצחוק. סיפורו של נח רצוף אפיוודות מצחיקות: החל מזו שגער כמי שנראה בעיניו בנער כלתי ממושמע - והיה זה לא אחר מאשר אייק, רבה-החובל של האונייה; ובלה בשורת אנשי הצי הבריטי שעמדו לבכודו דום, באשר נמשה מן הים. על אלה נספר בהקשר המתאים. כשלעצמי ייחסתי לצחוקו של נח סיבה נוספת: ייתכן שצחק לאלה שעשו הבול כדי למנוע ממנו להגיע לארץ ישראל.

מן הרגע שעלה על האונייה רשם יומן. יומן זה היה לעזר רכ לזיק דרוגי, שבתב את הספר "פרשת אקסודוס באור חדש". אך בשיחה עמי לא נזקק נח לרשימותיו, וכה סיפר:

עם תום המלחמה, לאחר השחרור ממחנה אושוויץ, באתי לכלגיה. שם הצטרפתי לתנועת "הבריחה", שהכריחה יהודים ממחנות העקורים בגרמניה ובאוסטריה, דרך בלגיה, לדרום צרפת, אשר לאורך חופיה היו ממוקמים מחנות ההכנה להפלגה לארץ-ישראל.

בין אלה שסייעתי להעבירם למחנות ההכנה הייתה נערה אחת מן "השומר הצעיר", שהתאהבתי בה. היא הפליגה לארץ (באונייה "תאודור הרצל") וגעגעועי אליה גברו עד מאוד. כל כך גברו, עד שיום אחד הודעתי לממונים עלי שאיני יכול עוד, אני מוכרח לעלות ארצה. טענו שהתפקיד שאני ממלא הוא חיוני ביותר ואינם יכולים לוותר עלי. אך האהבה, כידוע, חזקה מכול, ושמתי פעמי לדרום צרפת.

כאשר הגעתי למחנה בדרום צרפת נרשמתי בשם בודי, על מנת שלא יגלו אותי, אך ללא הועיל: לאחר ימים אחדים זיהו אותי. "נאפשר לך להפליג באונייה הבאה", אמר לי מפקד המחנה, חיים קינצלר, "אך עד ההפלגה עליך לעזור לנו בארגון מחנה ההכנה קיול ב'".

מינו אותי לנהל את המחנה הזה, אליו נקבצו מאות יהודים: ניצולי מחנות, פרטיזנים ששרדו מקרבות ביערות, קבוצות המאורגנות כתנועת נוער וכודדים, וקבוצות מצרפת, שמקורן בצפון אפריקה. שש מאות מבוגרים וילדים. קיבלנו תדרוך מאנשי הפל"ם כאשר להכנת האנשים להפלגה, ועל-פיו ניהלתי את המחנה כמשך שלושה שבועות, עד ה-9 ביולי 1947. כאותו יום הגיע אלינו ווניה (פרופ' זאב הדרי) והודיע לנו כשם "המוסד לעלייה" שאנחנו עולים על ה"פרזידנט וורפילד", העוגנת בסט, ועליה נפליג לארץ-ישראל.

בהגיעי לאונייה מוניתי כמשגיח על המעבר בין הסיפונים, ותפקידי היה למנוע מאנשים תנועה מיותרת במעברים. רק הצמידו לשרוולי פיסת כד כחול-לבן ומייד התחלתי בפעילות: הבחנתי כאיזה נער, כמכנסים קצרים, עולה כריצה כמעבר. עצרתי אותו וגערתי בו בקול תקיף: "עצור, כאן לא תעבור". הבחורצ'יק ענה לי בשפה שלא הכינתי, ואז חזרתי ואמרתי לו (כצרפתית). ואז החל הנער הזה לצעוק עלי ולדחוף אותי, ואני השכתי לו בדחיפה. וכבר עמדנו להחליף מהלומות. כרגע זה ממש הגיע איש הצוות שמינה אותי לתפקיד ופנה אלי בנויפה: "נח, מה אתה עושה?"

"מה פירוש מה אני עושה, אני עושה מה שציווית עלי לעשות, אינני נותן לו לעבור".

"יפה", הוא אומר, "האיסור לעבור חל על כולם, פרט לקפטן". הייתי מופתע. הנער הזה הוא ה"קפטן"? שאלתי כלחש. אכן, "הנער הזה" לא היה אחר אלא "אייק" כבכודו ובעצמו. לאחר התקרית אמר אייק לאיש הצוות: "אם הבחור הזה מקפיד כל כך למלא את המוטל עליו, אני רוצה לצרפו לצוות". מאז אותה תקרית היינו, אייק ואנוכי, ידידים טובים וכך עד עצם היום הזה.

איש הצוות שמינה אותי לאותו תפקיד היה ביל ברנשטיין; שכוע לאחר מכן נהרג בקרב נגד הכריטיים מול הופי עזה.

בהיותי מנוסה ביחסים עם המעפילים, ניסיון שנצבר במחנה ההכנה קיול, וביודעי צרפתית - מינו אותי כאחראי על קבוצת הצרפתים והצפון-אפריקאים, תניכי תנועות הנוער שהגיעו לאונייה דרך צרפת. מנינו 200-250 איש, ועלי הוטלה האחריות לתיבור סילוני המים וסילוני השמן, למתיחת רשתות על הדלתות ופתחי האונייה, על מנת שיחסמו את רימוני-הגז שהכריטיים עלולים להטיל בנו, כפי שאכן יעשו בליל הקרב. לפי שעה עגנו בנמל הקטן כסט, מצפים ליציאה אל הים הפתוח.

30

638365
ניסן דגני

לאחי מררכי
לז תמתק לך שפת הכנרת

יציאת-אירופה אקסודוס משדרת

משרד הבטחון — הוצאה לאור

1655416

נח קליגר

ע.כ.ה

אלה תולדות נח
האוטוביוגרפיה של נח קליגר

עורכת: גילה כהן

ע.כ.ה

ידיעות אחרונות • ספרי חמד

ולמדיבה הצעד גם האחדון. כמעט כל אנשי הצוות המוביל של האקסודוס כבר אינם עוד בחיים. ככל פעם שאני מדצה או כותב על ההעפלה (אני עושה זאת לעתים קרובות מאוד), אני נזכר באהבה, בנעגועים ובכאב בצוות המתנדבים היהודים - וגם בכומד ג'ון - שעמם היתה לי הזכות לחלוק את החוויה הבלתי נשכחת של האקסודוס.

קרב בלב ים

הגיעה העת לספר על התפקיד שלמענו צודפתי לצוות הספינה. מפקדי המוסד לעלייה ב' קיוו לנצל את התבונות המיוחדות של הורדפילד כדי לעשות מה שלא הצליחו לעשות עשדות ספינות מעפילים שהפליגו לפניו: להימלט מאוניות הקרב הבריטיות ולהגיע לחופי הארץ. את הספינות לפניו עצדו הבריטים, ואת המעפילים שעליהן העבידו תחילה למחנות בתוך ארץ-ישראל (מחנה עתלית ומחנה סנט-לוקס, שלימים קמה בשטחו טידת הכדמל) ולאחר מכן לקפדיסין. לדעת אנשי המוסד לעלייה ב' וההגנה, היה סיכוי גדול שהורדפילד תצליח במשימה. הם הסתמכו קורם כול על המהירות הגדולה שלה, אך גם על העובדה שהיתה שטוחה, כלומד גובה הקועד שלה הגיע ל-2.40 מטרים בלבד. המבנה המיוחד הזה נבע מהעובדה שהורדפילד היתה מעברות וספינת-שעשועים. היא הפליגה במפרץ צ'סאפיק בין נודפולק לכולטיומר, בשעל סיפונה בעיקד זוגות בידח רבש ומהמדים. הקועד הנמוך אפשר לה אפוא כמעט לעלות על החוף. הנחונים האלה לא היו ידועים לבריטים, ובאמצעותם אפשר היה בהחלט להפתיעם. כדי לרמותם בכל הקשוד למהידות האמיתית של הספינה, שהיחה כ-21 קשר, השיט אותה אייק במהידות של 11 עד 12 קשר בלבד.

בהתאם לניסיון של ספינות מעפילים קודמות, תוכננו בקפדנות אמצעים להגנת הספינה. קודם כול הוכנו דשחות, שהיו אמורות להימתח על כל הפתחים והסיפונים כדי למנוע חדירה של פצצות הגז המדמיע שיידו הבריטים. בנוסף צוידה הספינה בשני צדיה בעשדות סילוני מים ושמן, שבאמצעותם עמדנו לבלום את חיילי יחידות הקומנדו הימי הבריטים כאשר ינסו לזנק מגשר הפיקוד שלהם אל הסיפונים שלנו. עשדות מוטות ארוכים נועדו לסייע בידנו לרחוף ולהרחיק את המשחחות המתקרבות.

כדי לבצע את כל פעולות ההתגוננות האלה, לכשיגיע הזמן, הוקמו ואומנו שתי פלוגות של מעפילים צעירים, כ-120 איש בכל פלוגה, שהיו אמורים להתפרס בשני צדי הספינה. יוסי ואייק החליטו לצדף אותי לצוות כדי שאהיה אחראי על האימון וההבנה של הפלוגות. סגני היה שלמה טובול, שעמד בראש כ-200 יהודים יוצאי צפון-אפריקה, בעיקר אלג'יראים, שהצטרפו אלינו כמבסי ועלו איתנו לספינה. טובול, שכעת כתיבת הספר הזה הוא גימלאי של משרד החינוך וחי ביישוב עומר, התחנן כחודש לפני שיצאה הורדפילד לדרך, כך שהפלגה היתה נסיעת ירח הדבש שלו, כפי שהוא נוהג לספר.

כיוון שנועדתי לפקד על פלוגת ההתגוננות, שוחררתי ביום השלישי להפלגה מהמטבת, והתחלנו באימונים, שהתקיימו במובן בלילה, כדי שלא לעודר את חשד הבריטים. ככל שהתקדמנו בים, הלכו והתרבו אוניות הקרב הבריטיות ששיטו סביבנו. פעמים אחדות קראו לנו הבריטים להפסיק את ההדפחה ולא לסכן חיי אדם, והציעו לנו אפילו עזרה דפואית, אבל רחינו כל פנייה.

תוכנית הפעולה של מפקדי הורדפילד היתה להגיע למים הטריטוריאליים של הבריטים (כ-5 ק"מ מחופי הארץ), ובאותו הגע לעבור למהירות השיט המקסימלית של הספינה תוך שאנחנו מפתיעים בכך את האוניות הבריטיות. החוכנית היתה לפתוח פעד של כקילומטר עד ששוב ישיגו אותנו המשחחות, ובזמן הזה לפתוח את דשחות ההגנה, לחבר את סילוני המים והשמן, ולהתפרס עם המוטות שנועדו להדוף את הספינות הבריטיות. הכנו גם "תחמושת", קופסאות שימורים וחפוחי אדמה גדולים, כדי להמטיר אחם על חיילי הקומנדו.

כך, חשבנו, נצליח להגיע אל החוף, שבו המתינו לנו מאות פעילי ההגנה כדי להברית כמה שיותר מעפילים מהספינה אל תוך הארץ. היה לנו ברור שהאוניות של הבריטים, הכברות ובעלות הקועד הגבוה, לא יוכלו לרדוף אחדינו עד החוף ויאלצו לעצור במרחק מאות מטרים ממנו.

על פניה היתה זו תוכנית בעלת סיכויים גדולים להצלחה, ויוסי ואייק, כמו גם כל אנשי הצוות, חלמו להצליח במבצע, שהיה הופך את אקסודוס לספינה הדאשונה שהצליחה להתגבר על הבריטים והביאה את מעפיליה לארץ-ישראל.

בשלושת הימים שעברו מתחילת ההפלגה כבר הסכנו את שמה המקורי של הספינה לאקסודוס, בהוראת מפקדת ההגנה בארץ-ישראל. במהירות ציירנו

100.1